

Menderes Dönemi'nde (1950 – 1960) Türkiye'de Eğitim

Education in Turkey in the Menderes Era (1950 – 1960)

Tunay KARAKÖK

ÖZ

Temel bir insan hakkı olan eğitim, bireylerin diğer insan haklarından yararlanmalarının ve haklarını arayabilmelerinin de ön koşuludur. İşte bu gerçek ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin 1950 – 1960 yıllarında Başbakanlığı yapmış olan Türk siyasi ve demokrasi tarihinde önemli bir yer tutan Ali Adnan Menderes'in de söylediği “Medeni bir ülkede olanlardan eksik ne varsa hepsini, hepsini sırasıyla yapacağız; devası olmayan hastalık yatırımsızlıktır” sözleri ile Türkiye'nin II. Dünya savaşının sıkıntılı ve çaresizlik dolu günlerinin ardından 1950'li yıllar ile birlikte eğitim ve öğretim alanında çok büyük ve önemli reformlara imza atılmıştır. Öyle ki Menderesli yıllarda Türkiye'de mali yapı iyileştirilmeye çalışılırken eğitimin de üzerinde hassasiyetle durulmuş ve Türkiye'de okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yükseköğretim eğitimlerine yönelik olarak her türlü iyileştirmelerin yapılmasına çalışılmış, devamında ise dünya da bu alanlarda yaşanan gelişmeler takip edilmeye ve ülkede uzmanlarca uygulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: A. Adnan Menderes, II. Dünya Savaşı, Eğitim, Köy enstitüleri, Milli eğitim şurası

ABSTRACT

Education, a basic human right, is an essential prerequisite for individuals to benefit from and pursue other rights. In view of this fact, as Ali Adnan Menderes, Turkish Prime Minister between 1950 and 1960 who took an important place in the history of the Turkish politics and democracy as a leading figure, put it: “We will achieve everything that a civilized country has; lack of investment is an illness for which there is no cure”, following the days of difficulties and sheer desperation brought by the Second World War, many important reforms were introduced in the fields of education and instruction starting from the 1950s. Under these reforms, while the financial structure of Turkey was improved, special emphasis was put on education and efforts were made in order to make very possible improvements regarding pre-school, elementary, secondary and higher education. This was followed by efforts to keep up with advancements occurring in these fields worldwide and pave the way for them to be implemented by specialists.

Keywords: A. Adnan Menderes, World War II, Education, Village institutes, National education council

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı ve 1950–1960 Yılları Arasında Türkiye'de Siyasi Durum

1939–1945 yılları arasında süren II. Dünya Savaşı resmi kayıtlara göre 72.768.000 insanın ölümüyle sonuçlanmış ve 20. yüzyılın genel portresini siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda önemli ölçüde etkileyen hadiselerin başında gelmiştir. Türkiye ise II. Dünya Savaşı'na askeri anlamda katılmamış olmasına karşın, bu topyekün savaşın etkilerini derinden yaşamıştır. Buna bağlı olarak da etrafını saran kargaşa ortamından kendisini koruyabilmek için çeşitli önlemler almıştır. Türkiye yönetimi, bir yandan başını Almanya'nın çektiği Mihver devletler, diğer yandan da Müttefikler arasında bir denge politikası sürdürerek

savaşın dışında kalmaya çabalamıştır. Mihver ve Müttefik politikaları genel anlamda Türkiye'yi Akdeniz'deki güç dengelerinde kendi safına çekmeye yöneliktir (Gümüş, 2006).

İnsan kaynakları yönünden ağır sonuçları yaşanan bir Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından yeni bir savaşa girmemek konusunda kesin kararlı olan Türkiye, savaş sonuna kadar denge politikasını sürdürebilmiştir. Buna göre 1943'e kadar Almanya'nın istediği krom ve boru temin etmiştir. 1943'ten sonra ise, Balkanlar'daki Alman gerilemesine karşılık Almanya ile anlaşmayı feshetmiş, daha sonra ise Alman-Türk Tarafsızlık Antlaşması'nı da yürürlükten kaldırmıştır (Vikipedi, 2010).

1940 yılında çıkarılan Milli Koruma Kanunu ile bir savaş ekonomisi uygulanmıştır. Savaşın özellikle ekonomiyi kötü yönde

Tunay KARAKÖK (✉)

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, Zonguldak, Türkiye
Zonguldak Karaelmas University, Department of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution, Zonguldak, Turkey
karakokt@karaelmas.edu.tr

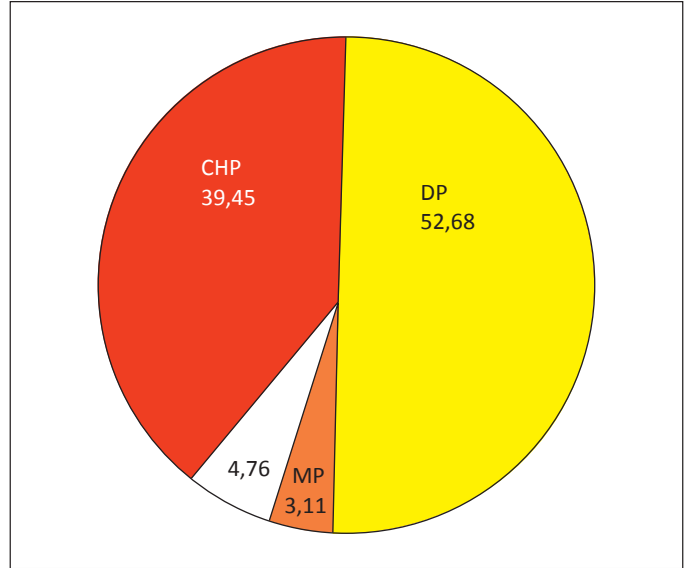
Geliş Tarihi/Received : 17.04.2011

Kabul Tarihi/Accepted: 19.06.2011

etkilemesi, büyük kentlerde karaborsacılığın ortaya çıkmasını ve sermayenin belirli ellerde toplanmasını kolaylaştırdı. Kırsalda, genç nüfusun silah altına alınması küçük ve orta büyüklükteki çiftçinin üretimini düşürdü. Büyük toprak sahipleri, arzi kendileri kontrol etmeye başladı. Artan talep karşısında arzda daralma enflasyonu ve hayat pahalılığını arttırdı (Güzel, 2006). Söz konusu tabloya karşı iktidarın önlem olarak düşündüğü çözümlerden ilki “varlık vergisi” oldu. Keyfi uygulamalara sebep olan bu vergi kent burjuvazisini iktidara cephe almaya itti. Diğer önlem ise “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” idi. Bu kanunla büyük toprak sahiplerinin toprakları bölünerek, küçük çiftçiye destek sağlamak hedefleniyordu. Ancak bu, devletin Türkiye’deki bütün arazilerin zaten %70’ten fazlasına sahip olduğunu bilen toprak sahiplerini muhalefet saflarına kanalize etti. İsmet İnönü’nün devletçilik uygulamaları sonucu oluşan ekonomik darboğaz zaten toplumu da aynı yöne iletmış durumdaydı (Çavdar, 1983).

II. Dünya Savaşı’yla birlikte Batıda oluşan yeni bir düzen ve özellikle ABD, Fransa, İngiltere gibi demokrasiyi her platformda savunan ülkelerin II. Dünya savaşından galip çıkmaları, Türkiye’nin çok partili demokrasiyi benimseme nedenlerinin başında gelen dış faktörlerden biridir. Türkiye’nin Batıya yönelmesini hızlandıran asıl gelişme 1945 yılındaki Sovyet tehdididir. Aynı dönemlerde Birleşmiş Milletler örgütünden Türkiye’de CHP dışında başka partilerin de kurulması gerektiği yönündeki ilk ciddi açıklama gelmiş, bunun üzerine 19 Mayıs 1945’te İsmet İnönü çok partili siyasal hayata geçileceğini halka duyurmuştur. Birkaç ay sonra 18 Temmuz 1945’te “Milli Kalkınma Partisi” kurulmuştur. MKP Türkiye Cumhuriyeti’nin çok partili rejimdeki ilk muhalefet partisi olması bakımından önem taşımaktadır. Ancak Nuri Demirağ tarafından kurulan bu parti, on üç yıllık siyasi yaşamında pek bir varlık gösterememiş ve 1958 yılında kendisini feshetmiştir. Tüm bu gelişmelerin arkasından Türk siyasi tarihinde demokrasiye geçiş çalışmalarının geriye dönülmez bir noktasını teşkil eden Demokrat Parti, 7 Ocak 1946’da CHP’den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Kotaran ve Fuat Köprülü’nün önderliğinde kurularak Türk siyasi hayatındaki yerini almıştır. DP’nin kurulmasının hemen ardından Anadolu’nun her tarafından partiye olağanüstü bir ilgi olmuştur. Bu arada Türkiye Truman Doktrini ve Marshall Planı ile ABD’den ilk yardımlarını da almaya başlamış ve DP’nin ilk yıllarında aldığı bu yardımlar sayesinde ülkede ekonomik olarak bir rahatlama yaşanmıştır (Karahanoğlu, 2007).

14 Mayıs 1950’de yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti’nin %52 oy alarak iktidara gelmesi tarihimizde önemli bir dönüm noktasıdır. 14 Mayıs 1950 seçimi, seçmenin serbest iradesinin sandığa yansdığı ilk seçim olarak tarihe geçmiştir. Böylelikle, 27 yıl süren tek partili dönem sona ermiştir. 1950’de büyük bir çoğunlukla iktidara gelen DP, 1954 ve 1957 seçimlerinden de birinci parti olarak çıkmıştır. Ancak seçim sistemi yüzünden bu sonuçların parlamentoya yansması oldukça farklı olmuştur. Öyle ki DP 408 sandalye ile milletvekilliklerin % 85’ini, CHP ise 69 sandalye ile milletvekilliklerin %15’ini elde etmişlerdir (Ertan, 2006).

Şekil 1: 1950 Yılı Genel Seçim Sonuçları.

Şekil 2: Demokrat Parti Amblemi.

1950 – 1960 Yılları Arasında Türkiye’de Finansal Durum

40’lı yılların sonuna doğru Türkiye’deki halk desteğinin Cumhuriyet Halk Partisi’nden Demokrat Parti’ye kaymasının en önemli nedeni; II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan kıtlıklar ve ekonomik sıkıntılar olarak kabul edilmektedir (Tokgöz, 1999).

Savaşın ağır ekonomik faturalar ile çıkmış Avrupa devletleri finansal kalkınmaya devletin öncülük etmesi gerektiğini kabul etmişlerdir. Ancak Demokrat Parti, bu durumu tersini savunan bir tutum sergilemiştir. Sanayi sektörüne olan yatırımı azaltarak, tarım sektörünü geliştirmeye yönelik uygulamalar gerçekleştirmiş, Türkiye sanayisi ise özel sektöre bırakılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple kamuya ait sanayi kuruluşlarının özel sektöre satışı ile ilgili kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Ancak tarımı desteklemek uğruna Demokrat Parti Hükümeti’nin gerçekleştirdiği bazı faaliyetler (Toprak Mahsulleri Ofisi’nin çok yüksek fiyatlarla buğday alması vs.) hazinenin zarar etmesine ve ülke enflasyonunun artmasına sebep olmuştur.

II. Dünya Savaşı’nda Hitler’in ezilmesiyle Batılılarla işbirliği yapan Stalin, önce Doğu Bloku’nu kurduktan sonra etrafındaki ülkeleri tehdit etmeye başlamıştır. Türkiye kuzey komşusundan

gelen bu tehditler karşısında ABD ile askeri yardım ve işbirliği ilişkileri içerisine girmiştir. Bu işbirliğinin en önemli göstergesi Marshall Planı kapsamında alınan yardımdır (Özkan, 2008).

Marshall Planı II. Dünya Savaşı sonrasında, 1947 yılında önerilen ve 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konan ABD kaynaklı bir ekonomik yardım paketidir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 16 ülke, bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır. Türkiye'nin bu yardım kapsamında aldığı para yüz milyon dolar civarındadır. Kazgan'a (2004) göre; Marshall Planı çerçevesinde yapılan yardımların amacı; ABD'nin kendi parasının ve sermayesinin egemenliğini sağlaması ve Batı devletlerinin SSCB karşısında güçlenmeleriydi. Marshall Yardımı'nın etkileri en çok tarım sektöründe görüldü, Türkiye'deki traktör sayısı 1950 senesinde 16 bin iken, 1955'te 40 bini aşmıştır (Şahin, 2000).

Türkiye bu tarihten sonra ekonomik kalkınmanın kaynağını dış borç ile karşılama eğilimi göstermiştir (Öçal, 2005). Ancak bu dönemde döviz rezervleri iyi durumda olan ve dış ticaret fazlası veren Türkiye'nin dış yardım almaya başlamasının doğru olmadığını iddia eden bilim adamları da vardır (Boratav, 2003).

1950–1960 yılları arasındaki finansal duruma genel olarak bakacak olursak, Türkiye'nin dış ticaret açığı bu yıllardaki ekonomik gidişatı için bir gösterge olabilir. Her ne kadar Marshall Yardımı ile geçici bir rahatlık yaşansa da, 1950'de 22,3 milyon dolar olan dış ticaret açığının 1952'de 193 milyon dolara ulaşması ekonomik yapının kötüye gittiğini ortaya koymaktadır. Buna rağmen kişi başına düşen gelir çeşitli faktörlerin etkisiyle %35–40 civarında artmıştır (Şahin, 2000).

DEMOKRAT PARTİ ve HÜKÜMET PROGRAMLARINDA MİLLÎ EĞİTİM

Birinci Menderes Hükümeti (22 Mayıs 1950 – 9 Mart 1951) programında, millî ve manevi değerlere bağlılığı olmayan bir cemiyetin kötü akıbetine sürüklenecikleri ifade edilerek, böyle bir ülkede ilmin ilerleyemeyeceği de vurgulanmıştır. Eğitim konusunun ciddiyetle ele alınacağı ve detaylı bir plana bağlı kalınarak memleketin her köşesinde eğitim olanaklarının yayılacağı programda bahsedilen diğer bir husustur (Ekinci, 1994).

İkinci Menderes hükümeti (9 Mart 1951 – 17 Mayıs 1954) programında ise, memleket dâhilinde bulunan ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubelerinin tek bir genel eğitim siyasetine göre idare edileceğinden söz edilmektedir. Birinci hükümet programına göre daha kapsamlı biçimde ele alınan eğitim konusuna ilgili yapılması planlanan bazı değişiklikler ve girişimler şu şekildedir (Ekinci, 1994):

1. Teknik öğretim okullarında ziraat ve yol kalkınmasının makineleşmesine paralel olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu ustaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubeler kurulacaktır.
2. Köy okulları inşaatında Doğu illeri ile bu iller kadar geri kalmış diğer illerin ihtiyaçları ön planda tutulacak ve köylü vatandaşlarımızı mükellefiyete tabi tutan mevzuat kaldırılacaktır.
3. Doğuda bir üniversitenin temelleri atılacaktır.

Üçüncü Menderes hükümeti (17 Mayıs 1954 – 9 Aralık 1955) programında ise, eğitim konusuna her iki programdan da daha yüzeysel bir biçimde değinilmiştir. Hür bir milletin teminatı ve gençliğin manevi değerleri kazanabilmesi için eğitimin taşıdığı önemden söz edilmiştir. Dördüncü Menderes hükümeti (9 Aralık 1955 – 25 Kasım 1957) ve beşinci Menderes hükümeti (25 Kasım 1957 – 27 Mayıs 1960) programlarında daha önceki programlar esas alınarak, ayrıca eğitime yer verilmemiştir. Sonuç olarak, oluşturulan hükümet programlarının yanı sıra parti programında da millî eğitim konusuna değinilmektedir. Demokrat Partinin 1949 yılında gerçekleştirmiş olduğu ikinci büyük kurultayında kabul edilen programında millî eğitim konusu detaylı bir biçimde ele alınmaktadır. Öyle ki; DP eğitim sisteminde öğretimin birliği ilkesini benimsemiştir. Mesleki eğitim ve ortaöğretimin yurt ihtiyaçlarını karşılayacak bir plan çerçevesinde düzenlenerek gelecek nesillerin yalnızca entelektüel bilgi ile değil, aynı zamanda millî, manevi ve insani değerlerle yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca belirtilen temel ilkeler şunlardır (Ekinci, 1994):

1. Programda ilköğretim Millî Eğitimin temeli olarak kabul edilmekte, öğretmenlerin ise aynı ruha ve bilgiye sahip olmaları esası dikkate alınarak farklı grupların oluşmasına izin verilmeyeceği belirtilmektedir.
2. Ortaöğretim kurumlarının gerek program, yönetmelik gerekse laboratuvar, kütüphane gibi öğretim araçları yönünden yeniden düzenlenmesi,
3. Teknik öğretim kurumlarının ülke çapında yaygınlaştırılarak ülkenin ekonomik ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi,
4. Üniversitelerin bilimsel ve yönetsel özerkliğe sahip olması, çeşitli bilim dallarında çalışmak amacıyla üniversite bünyesinde araştırma enstitüsü kurulması ve özellikle ülkeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

1950 – 1960 Yılları Arasında Türk Millî Eğitiminin Yönetilmesi

Millî eğitim bir memlekette iktidarı elinde bulunduran kadroların en çok önem vermesi gereken konulardan bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Devletin genel bütçesinden eğitime ayrılan pay ise, uzun yıllardır tartışılan bir konudur. Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılında devletin genel bütçesi 1 milyar 487 milyon lira iken, eğitime ayrılan pay 176 milyon ile %11,86 oranı sahiptir. 27 Mayıs Darbesi ile Demokrat Parti iktidardan indirildiğinde ise, genel bütçe 7 milyar 281 milyon lira iken, eğitime 981 milyon lira ile %13 pay ayrılmıştır (Ekinci, 1994).

1950 – 1960 yılları arasında kurulan Adnan Menderes yönetimindeki beş hükümet boyunca görev yapan Millî Eğitim Bakanları şunlardır (Tablo 1):

Menderes Hükümetleri boyunca çeşitli dönemlerde dört yıla yakın süre Millî Eğitim Bakanlığı görevini üstlenen Ahmet Tevfik İleri'nin, eğitim faaliyetleri bu alanda döneme damgasını vurmuştur. Bu çalışmalardan belli başlıları şunlardır (Vikipedi, 2010b):

Tablo 1: Demokrat Parti Döneminde Görev Yapan Millî Eğitim Bakanları

Millî Eğitim Bakanı	Göreve Başladığı Tarih	Görev Bitiş Tarihi
Hüseyin Avni Başman	22 Mayıs 1950	2 Ağustos 1950
Ahmet Tefvik İleri	11 Ağustos 1950	5 Nisan 1953
Rıfki Salim Burçak	9 Nisan 1953	17 Mayıs 1954
Hüseyin Celal Yardımcı	17 Mayıs 1954	9 Aralık 1955
Ahmet Özel	9 Aralık 1955	13 Nisan 1957
Ahmet Tefvik İleri	13 Nisan 1957	25 Kasım 1957
Hüseyin Celal Yardımcı	25 Kasım 1957	22 Mayıs 1959
Ahmet Tefvik İleri	22 Mayıs 1959	8 Aralık 1959
Ahmet Atıf Banderlioğlu	8 Aralık 1959	27 Mayıs 1960

Kaynak: Vikipedi, 2010b

- İlgili kanun maddesini değiştirerek köy okulu binaları ve öğretmen evlerinin genel bütçeden ayrılacak ödeneklerle yaptırılmasını karara bağlayarak köylünün okul yapma sorumluluğunu ortadan kaldırmıştır.
- İleri, CHP döneminde yapılan Dördüncü Millî Eğitim Şurasında alınmış olan liselerin dört yıla çıkarılması kararını 1952–1953 öğretim yılından itibaren uygulamaya koymuştur. Ancak dört yıllık lise uygulaması 1956 yılına kadar devam etmiş, bu tarihten itibaren lise öğretimi üç yıla indirilmiştir.
- Ortaokuldan sonra liseye devam edememiş ya da lise sınıflarından belgeli olanların lise öğrenimini tamamlayıp yüksek öğrenime gidebilmelerini sağlamak amacıyla 1959–1960 öğretim yılından itibaren Akşam Liseleri açılmıştır.
- Doğuda bir üniversitenin kurulması için gerekli altyapıyı birinci bakanlığı döneminde oluşturan İleri, ikinci bakanlığı döneminde 23 Temmuz 1957’de Erzurum’da kurulmasına karar verilen Atatürk Üniversitesinin temeli atmıştır. Ayrıca DP’nin fen ve teknik elaman yetiştirmek üzere Ankara’da bir öğretim ve araştırma kurumunun kurulması fikri Ortadoğu Teknik Üniversitesinin doğmasına yol açmış ve İleri 1956’da bakanlığı döneminde ODTÜ’nün temeli atmıştır.
- Mesleki ve Teknik Ortaöğretim alanında ise, tarımda makineleşmenin ortaya çıkardığı teknik eleman ihtiyacını karşılamak ve yurt dışından ithal edilen makinelerin bakım ve onarımını sağlamak amacıyla sanat enstitülerinin içinde motor bölümlerinin temellerini atmıştır.
- Özellikle ilköğretimin mevcut sorunlarının tespiti ve bu sorunların çözümü için 5 Şubat 1953’te Beşinci millî eğitim şurasını toplamıştır.

1950 – 1960 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Millî Eğitim Şuraları

1950–1960 yılları arasında birisi Şubat 1953’te; diğeri ise, Mart 1957’de iki Millî Eğitim Şurası gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki

olan ve 5–14 Şubat 1953 tarihleri arasında gerçekleştirilen Beşinci Millî Eğitim Şurası, Tefvik İleri’nin girişimleriyle Gazi Eğitim Enstitüsü Binası’nda toplanmıştır. Şura gündemi sekiz maddeden oluşmakla birlikte, ağırlıklı olarak ilköğretimin düzenlenmesi ile ilgili tedbirleri içermektedir. Ayrıca gündemin birer maddesi de okul öncesi eğitime ve özel eğitime muhtaç çocuklara ayrılmıştır. Şûra’da alınan belli başlı kararlar ise şunlardır (Maarif Vekâleti Çalışma Esasları Raporları, 1991a):

- İlkokul programının amaç ve ilkeleriyle içeriği arasında uyumun sağlanması
- Toplu öğretim anlayışının ikinci devrede de hâkim olması
- Aylık ve yıllık saatlerin uygulanmasında esneklik sağlanması
- Programların yaygınlaştırılmadan önce denenerek geliştirilmesine karar verilmiştir.

Altıncı Millî Eğitim Şurası gündemi önceden belirli olarak Millî Eğitim Bakanı Profesör Ahmet Özel başkanlığında 550 üyenin katılımıyla Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsünde 18 Mart 1957 tarihinde toplanmıştır. Altıncı Millî Eğitim Şurası’nda ise, gündem mesleki ve teknik öğretim ile halk eğitimine ayrılmıştır (Maarif Vekâleti Çalışma Esasları Raporları, 1991b). Şûra’da alınan belli başlı kararlar ise şunlardır:

- İlkokul mezunları için çirak okulları açılması
- Gündüz tekniker okullarının iki yıl, akşam tekniker okullarının üç yıl öğrenim sürelerinin olması
- Ticaret liselerinde öğrencilere daha fazla uygulamalı meslek bilgisi verilmesi
- Yabancı dil saatlerinin artırılması
- Kız enstitülerinde, sekreterlik şubelerinin açılması

1950 – 1960 Yılları Arasında Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim

20. yüzyılın başında kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti kaynaklarının önemli bir bölümünü ilköğretimdeki okullaşmanın gelişimine harcamıştır. Bu nedenle de okul öncesi dönemin eğitimi ailelerin ve yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Okuma çağına girmemiş çocukların eğitim konusu, Cumhuriyet Dönemi’nde ilk kez 1949’da Dördüncü Millî Eğitim Şurası’nda, “*aile eğitimi üzerinde durulması, ailede demokratik eğitimin uygulanması için değişik yöntemlerden faydalanılması gereği*” şeklinde belirtilmiştir. Beşinci Millî Eğitim Şurası’nda okul öncesi eğitim kurumlarının açılmasıyla ilgili hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Yer ve vasıta temini şimdilik ferdi teşebbüslere ve mahalli idarelerin yardımına bağlı olmakla beraber, vekâlet bu hususta elinden geleni yapacaktır. 1957 senesinde yapılan Altıncı Millî Eğitim Şurası’nda ise, okul öncesi eğitime ilköğretim bünyesinde isteğe bağlı okullar olarak değinilmiştir (Güven; 2010; Tablo 2).

1950 – 1960 Yılları Arasında Türkiye’de İlköğretim

İlköğretim toplumdaki bütün vatandaşların sahip olması gereken asgari ve ortak bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkların

kazandırıldığı önemli bir kademedir. İlköğretim, bireyleri karşılaştıkları sorunları çözmede, toplum değerlerine uyum sağlamada ve toplum kurallarını uygulamada temel becerilerle donatmayı hedefler. Bu bağlamda ilköğretim, kararlı bir demokratik toplum yaratmada, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesinde, yaşam boyu sürecek öğrenmenin ve gelişimin temelini oluşturur. Ayrıca ilköğretimin yurttaşlık bilincinin temellerinin atıldığı evre olması hükümetlerin bu kademeye olan ilgisinin artmasına da neden olmuştur (Güven, 2010).

Demokrat Parti iktidarından önceki yıllarda, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün açıklamalarına göre, o tarihlerde ilkokul 1. sınıflarına 247.000 öğrenci gitmekte, bunlardan ancak 75.000'i ilkokulu bitirebilmektedir. Bunun nedenleri İnönü'ye göre, ilköğretim davasının öneminin vatandaşa, hatta bazı görevlilere anlatılamaması, kız çocuklarının okula verilmesindeki sorunlar, köylü çocuklarının iş zamanı gelince okulu bırakmaları, yoksul olanların vaktinden önce okulu terk edip çalışmaya gitmeleri, maddi kaynak yetersizliğidir (Akyüz, 2010).

Demokrat Parti hükümetleri ilköğretimi eğitimin temeli olarak kabul etmektedir. Özellikle parti tüzüğü'nün 35. maddesinde bu okullarda görev yapacak öğretmenlerin "aynı şuur ve aynı seviyede bilgiye sahip olmaları esasının göz önünde tutulmasını, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekkülüne meydan verilmemesi bakımından" tek kaynaktan ve aynı anlayışla yetişmelerini gerekli görmüşlerdir. Bu anlayışla daha önceki dönemlerde karşımıza çıkan, eğitimli okul veya üç yıllık okul, beş yıllık okul gibi ilköğretimdeki karışıklığa ve ikiliğe son vermek istemişlerdir (Özkan, 2008).

Ayrıca Demokrat Parti iktidarı devraldığı anda Cumhurbaşkanı Celal Bayar, mecliste yaptığı ilk konuşmasında ilköğretime verdiği önemi şu sözlerle açıklamıştır: "İlköğretim maarif sistemimizin temelini teşkil eder. Bu itibarla üzerinde ehemmiyetle durulması lazım gelir. Herkesçe bilindiği gibi, aile ocağından sonra hayat ile temas, aileden sonra ilkokulda başlar. Genç yavrularımızın her şeyi benimseyen taze zekâlarıyla en iyi ve en doğruyu, millî ve insanî bütün manevi kıymetlere istinat eden bir terbiye sistemi içinde, burada bulunmaları iktiza eder." (Kılıç, 2008). Demokrat Parti tarafından ilköğretime verilen önemin bir diğer kanıtı, iktidarı döneminde toplanan ilk Millî Eğitim Şûrası'nın "ilköğretim" gündemiyle toplanmasıdır. Demokrat Parti'nin ilköğretim alanında gerçekleştirmiş olduğu önemli değişikliklerden bir tanesi din dersleri konusundadır. Din dersleri önceki yıllarda olduğu gibi yine ihtiyarîdir, fakat program içi dersler haline dönüştürülmüştür: "Çocuklarına din dersi aldirmek istemeyenler bu hususu sene başında yazılı olarak okul idaresine bildireceklerdir. Böyle bir beyanda bulunmayan kimselerin çocukları için imtihan ve dersler otomatik olarak mecburidir (Akyüz, 2010). Bu durumda, Türkçe derslerinden haftada bir saat Din derslerine ayrılmıştır (Edis, 1954).

DP'nin ilköğretimde belirlediği en önemli hedef, ilköğretimi tüm ülkeye özellikle de okulu olmayan köylere götürülebilmek, ilköğretimin kalitesini yükseltmek ve yeni bir ilköğretim kanunu hazırlamaktır (Kılıç, 2008). Buna bağlı olarak hazırlanan kanun tasarısında, çeşitli sebeplerle okul açılmayan köyler için yatılı ve gündüzlü bölge okullarının yeniden düzenlenerek devam ettirilmesi kararlaştırıldı.

Tablo 2: Resmi ve Özel Ana Okulları ve Ana Sınıflarında Sayısal Gelişmeler

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci	Öğretmen
1940–41	51	1.690	60
1950–51	52	1.760	71
1960–61	64	2.730	104
1970–71	112	4.201	185
1988–89	3.437	103.931	6.391
2003–2004	13.692	358.499	19.122
2008–2009	22.906	2.221.765	25.901

Kaynak: (Güven, 2010). *Türk Eğitim Tarihi*, s.222.

Tablo 3: Cumhuriyet Dönemi'nde İlköğretim Okulları, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Yıllar	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1923–1924	4894	341.941	10.238
1930–1931	6598	489.299	16.318
1940–1941	10.596	955.747	20.564
1950–1951	17.428	1.616.626	35.871
1960–1961	24.398	2.866.501	62.526
1970–1971	38.234	5.013.408	132.721
1980–1981	45.507	5.653.069	211.573
1991–1992	50.669	6.516.837	208.912
2000–2001	36.072	10.480.721	345.015
2008–2009	33.769	10.709.920	453.318

1950 – 1960 Yılları Arasında Türkiye'de Ortaöğretim

Cumhuriyet döneminde ortaöğretim kurumları ortaokullar, genel liseler, mesleki liseler olmak üzere üç farklı grupta incelenmektedir. Demokrat Parti Tüzüğü'nün 36. maddesi Türkiye'de ortaöğretimin ihtiyaç, amaç ve hedeflerini dile getirmiştir. Bu madde de; "Orta tahsil kurullarını, gerek program ve talimatname, gerekse laboratuvar ve kütüphane gibi öğretim vasıtaları bakımından, ıslah ve takviyeye muhtaç görmekteyiz. Yüksek öğretime basamak olan liselerin bu maksadı sağlayacak duruma getirilmesi lazımdır." denilmektedir (Ekinci, 1994). Görüldüğü üzere parti programında, ortaöğretimde program ve işleyiş açısından bir düzenlemenin gerekliliğinin yanı sıra, bu okulların öğretim araçları bakımından donatılarak gerçek anlamda yüksek öğretime eleman hazırlayan birer kurum hâline getirilmesi istenmektedir.

Demokrat Parti iktidarıyla birlikte Türk Millî Eğitim Sistemi Amerikan Eğitim Sistemini kendisine model almaya yöneldi. DP, ortaöğretimin eksikliklerinin giderilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için 1951–1954 yılları arasında üç Amerikalı uzmanı ülkeye davet etti. Bu Amerikalı uzmanlar ülkede belirli bir süre kalarak ortaöğretim kademesi hakkında incelemeler yaptı ve izlenimlerini birer rapor halinde Millî Eğitim Bakanlığı'na sundu. Bu uzmanlardan Rufi, demokratik eğitimin önemini; Tompkins öğrenci sayısının az-

lığını; Beals ise, rehberlik hizmetlerinin önemini raporlarında vurgulamışlardır (Ergün, 1990).

Güven'e (2010) göre; ortaöğretim kurumları 1950 sonrasında kaynak yetersizliği sebebiyle oldukça zor duruma düşmüşlerdir. Önceki on yıla nazaran öğrenci sayılarındaki artış %84 iken, yatırımlardaki artış %35 düzeyinde kalmıştır. Bunun sonucunda eğitimsel standartlar düşmüştür. Öğretmenlerin sayısı da yetersiz kalmış, sınıf mevcutları hızla artmıştır. 1950 sonrasında ortaöğretimin düzenlenmesi konusunda dikkati çeken diğer bir öğe, bu kurumlara yüklenen işlevin değişmesidir. 1950'ye kadar ortaöğretim kurumları ve özellikle liseler, aydın ve seçkin kesimi yetiştiren kurumlar olma özelliğini korumuştur. Fakat dış etkiler ve sosyo-ekonomik koşulların değişmesi bu kurumlara bakış açısını etkilemiştir. Bu kurumlar artık seçkin yetiştirmekten çok demokrasi için gerekli olan kitlesel eğitim vermeye yönelik düzenlenmişlerdir (Güven, 2010).

Tablo 4: Cumhuriyet Döneminde Resmi ve Özel Ortaokullardaki Sayısal Gelişmeler

Öğretim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
1923–24	72	5.905	796
1940–41	252	95.332	3.867
1950–51	440	68.765	4.528
1960–61	776	318.138	13.269
1983–84	4.860	1.517.852	40.526
1996–97	9.891	2.609.514	68.029

Kaynak: (Devlet İstatistik Enstitüsü, 2011) Milli Eğitim Hareketleri 1923–1966.

DP'nin din eğitimi konusundaki görüşü doğrultusunda 1951'de İmam Hatip Okulları açılmıştır. 1956 yılında ise, ortaöğretimin tamamına seçmeli din dersi konulmuştur (Özkan, 2008). İmam Hatip Okullarının açılması hem ortaokul, hem de lise düzeyinde olmuştur. Bunların sayıları, imam ve hatip gereksinimine göre başlangıçta sınırlı iken, sonraları gittikçe artmıştır (Binbaşıoğlu, 2009). Akyüz'e (2010) göre, söz konusu uygulamada Demokrat Parti'nin seçim öncesinde, din eğitimine önem verileceği hususunda halka verdiği vaatlerin etkisi vardır.

Demokrat Parti iktidarında açılan bir diğer okul çeşidi de "Akşam Ortaokulları" oldu. DP, çalışmak zorunda oldukları için eğitimine devam edemeyen vatandaşlar için 1959 yılında bu okulları kurdu. Akşam ortaokullarının öğrenim süresi dört yıldır (Cicioğlu, 1985). Ülkemizde ortaöğretimin kollarından birisi olan mesleki ve teknik eğitimin tarihi ise, 19. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 1950 sonrasında ise ortaöğretimin mesleki düzeyde yerel koşullar dikkate alınarak yaygınlaştırılmaya çalışıldığı söylenebilir (Güven, 2010). Dönemin Milli Eğitim Bakanlarından Tefik İleri konuyla ilgili şunları söylemektedir: "Her memleketin mahalli sanatlarının program içine ve kurslar halinde okullara sokulmasına çalışıyoruz. Hem mahalli sanatlar için ehil insan yetişmesi, hem de bu okullardan çıkacak insanların iş bulmaları yolunu tuttuk". Ayrıca Demokrat Parti Programı'nda da "mesleki ve teknik eğitim" ile ilgili şunlar dile getirilmektedir: "Ortaöğretimi memlekete yaymak esasını gözeterek ilçelerde ortaokul ve meslek okulu buldurmak gerekliliğine inanıyoruz" (Tunakaya, 1995).

Mesleki ve teknik öğretimdeki sayısal gelişmeler ise şu şekildedir (Akyüz, 2010);

Tablo 5: Mesleki ve Teknik Öğretimdeki Sayısal Gelişmeler

Yıllar	Öğrenci sayısı	Oran %
1945–1946	29.717	2.4
1950–1951	34.104	2.2
1955–1956	38.598	2.5
1960–1961	71.659	5.0
1965–1966	109.856	4.4

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri.

Menderes hükümetlerinin on yıllık hayatında eğitim kültür konusuna toplu bakıldığı zaman en çok önemin mesleki ve teknik eğitime verildiği görülmektedir. Nitekim 1957 yılında toplanan VI. Milli Eğitim Şurası yalnız "Mesleki Teknik Öğretim" ve "Halk Eğitimi"ni konu almıştır

Aslında mesleki eğitimin nasıl planlanacağı konusu ülkemizde 40'lı yıllardan beri önem verilen bir konudur. Fakat gösterilen çabalar uygulamada istenilen sonuçlara ulaşılmaya yetmemiştir. Örneğin, 1940–1950 yılları arasında teknik eğitim veren okullar altı buçuk kat artmış olmasına rağmen klasik ortaokullar ancak bir kat artmıştır. Kalite kaygısının genellikle klasik ortaokullar üzerine yoğunlaştığı görülmekle beraber, bu gelişme okul programlarında da kendisini göstermeye başlamıştır. 1956–1957'den itibaren meslek ortaokullarında iş dersleri ağır basan genel ortaokul niteliği verilmiştir. Böylece bu okullar kalifiye eleman yetiştirmekten çok mesleğe yöneltme kuruluşu işlevi görmüştür. Söz konusu değişikliğe gerekçe olarak şunlar gösterilmiştir (Akyüz, 2010):

1. Orta sanat okullarına, ilkokulu bitirip 12 yaşında giren öğrenciler haftada 36–44 saat ders ve atölye çalışmaları yapmakta, sağlıkları ve fiziksel gelişimleri bundan olumsuz etkilenmektedir.
2. Bir çocuk ilkokulu bitirdiği zaman, henüz kendine uygun bir mesleği isabetle seçecek yaşta ve olgunlukta değildir.
3. İlkokul aşamasında kazanılan bilgiler ve beceriler bir meslek ve sanat öğrenimi için yeterli değildir.
4. Mesleki eğitim pahalı olduğundan, meslek liselerine genel ortaokullardan öğrenci alınması, bu sistemi daha ekonomik hale getirebilir.

1950 – 1960 Yılları Arasında Türkiye'de Yükseköğretim

Demokrat Parti, başlattığı hızlı kalkınma hamlesinin ihtiyacı olan kalifiye elemanı yetiştirebilmek için yüksek öğretim konusuna özen göstermiştir. Mevcut okullar geliştirilirken bir yandan da yeni okullar açılmaya çalışılmıştır. Yüksekokullar nitelik ve nicelik bakımından geliştirilirken, öğretmen yetiştiren okullara ayrı bir önem verilmiştir. Balıkesir, İstanbul ve Gazi Eğitim Enstitüleri'ne 1958 yılında Bursa, 1959'da da Buca Eğitim Enstitüleri eklenmiştir (Özkan, 2008).

1952 yılında Enstitülere girmek yeni esaslara bağlanmıştır. Buna göre Enstitülere girmek isteyen öğrencilerin okullarınca

aday gösterilmesi ve yapılacak seçme imtihanını başarmaları gerekiyordu. Eğitim Enstitüleriyle ilgili 1955 yılında çıkarılan yönetmeliklerde alınacak öğrencilerin çalışkanlığı, sabırlılığı, konuşma kabiliyeti, ahlaki durumu ve milli duygularının göz önünde bulundurulması isteniyordu (Şahin, 1997).

Menderes Hükümeti'nce 1951 yılından başlayarak yurdun birçok yerinde İmam Hatip Okulları açılmış, orta dereceli okullara da din dersleri konmuştu. Bu eğitimin öğretmen ihtiyacını karşılamak için 4 yıllık bir Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır (Özkan, 2008). Demokrat Parti zamanında yapılan bir diğer yenilik Cumhuriyet Dönemi'nde ilk olan yeni akademilerin açılmasıdır. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi 1954 yılında; Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi ise 1958'de eğitime başlamıştır. Demokrat Parti 1950 yılında iktidarı devraldığına, Ankara'da bir ve İstanbul'da iki olmak üzere toplam üç üniversite vardı. Demokrat Parti iktidarı mevcut üniversiteleri geliştirmeye çalışmakla birlikte, yurdun dört köşesine yeni üniversiteler kurma gayretinde olmuştur. Bu gayretin neticesi olarak; 1955 yılında Ege Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve 1957 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi kurulmuştur (Şahin, 1997; Güven, 2010).

1950'li yıllarda büyük kentlerin dışına üniversitelerin açılması ağırlık kazandı. Güler'e (1991: 291) göre; bu üniversiteler, üniversitenin amaç ve fonksiyonlarına farklı bir boyut getirememiştir. Bunda, bu üniversitelerin "Büyük Kent Dışı Üniversite", "Taşra Üniversitesi", "Bölge Üniversitesi" gibi adlandırılmaları ve her kurulan üniversitenin "Büyük Kent" üniversitelerinden birini model olarak seçmesi ve ondan yardım istemesi etkili olmuştur.

Demokrat Parti zamanında yükseköğretim kurumlarının özerkliği konusunda basında ve TBMM'de yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Demokrat Parti iktidar olduğu ilk yıllarda üniversitelere karşı oldukça ölçülüydü. Fakat üniversiteler hükümeti eleştirmeye başlayınca durum değişmeye başladı. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri üniversitelerin asli görevlerini yaptığı sürece hükümetin üniversitelerin yönetim şekline müdahale etmeyeceği yönünde fikir beyan etmiştir. Ancak buna rağmen hükümet üniversiteleri muhalefete destek veren kurumlar olarak görü-

yordu. Bunun bir sonucu olarak 21 Temmuz 1953'te hazırlanan yasa tasarısı ile üniversitede görev yapan profesörlerin siyasi partilerde görev almaları yasaklandı (Eroğul, 1970).

Güven'e (2010) göre; Cumhuriyet'in ilk yıllarında üniversite eğitimi elit kesimle sınırlı kalmıştır. Demokrat Parti'nin ekonomik ve gelişme politikaları yükseköğretime olan talepleri arttırmıştır. Ayrıca ülkedeki genç neslin sayısının giderek artması da yükseköğretimdeki öğrenci artışını körüklemiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre 1950 yılı başında 25.000 dolayında olan üniversite öğrencisi sayısı, 1960 senesinde 65.000'in üzerine çıkmıştır.

Bu dönem yükseköğretim kurumlarının genel olarak ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı yeterli derecede desteklemediği, belli teknolojileri uygulayacak ve uzun dönemde teknoloji üretecek yeterli sayıda teknik işgücünü yetiştirecek yapıdan uzak bulunduğu; öğrencilerin genellikle genel eğitim dallarına yoğunlaştığı, mesleki ve teknik yükseköğretimde ise eğitimin teorik düzeyde kaldığı gözlenmektedir (Tuna, 2003). Ceylan'a (2008) göre ise; DP'nin yükseköğretimde yapmak istediği dönüşüm gerçekte tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Niceliksel olarak büyük gelişmeler kaydedilse de niteliksel olarak yükseköğretimde istenen gelişim olmamıştır. Ayrıca iktidar ve üniversiteler arasında işbirliği sağlanamamıştır. Bunda 1957'den itibaren açığa çıkan DP üniversite gerginliği de etkili olmuştur.

Demokrat Parti Döneminde Öğretmen Yetiştirme

Cumhuriyetin her döneminde bilinçli kalkınmanın temeli, eğitimin yaygınlaştırılması olarak görülmüştür. Bunun önündeki en büyük engel de hiç şüphesiz eğitimin amaç ve ilkelerine uygun öğretmen açığıdır. Daha Atatürk döneminde başlayan söz konusu açığı kapatma yönündeki girişimler, Demokrat Parti döneminde de sürdürülmüştür. Nihayetinde 1950-60 yılları arasında öğretmen niceliğiyle birlikte niteliğini de arttırmak için gayret gösterildiğini, bu maksatla öğretmen okullarının açıldığını görüyoruz. Demokrat Parti tüzüğü'nün 40. Maddesinde öğretmenlerin kendilerini geliştirerek mesleklerinin doruğuna kadar çıkmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu Menderes Hükümetleri'nin öğretmen yetiştirmeye verdiği önemi gösteren bir kanıttır (Özkan, 2008).

Tablo 6: Demokrat Parti Döneminde Yüksek Öğrenim Öğrenci Sayılarında Gelişmeler

Yıllar	Ankara Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi	İstanbul Teknik Üniversitesi	Ege Üniversitesi	Atatürk Üniversitesi	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
1950-51	6.814	11.591	1.466	-	-	-
1951-52	6.813	10.378	1.594	-	-	-
1952-53	6.810	10.600	1.755	-	-	-
1953-54	6.634	9.082	2.026	-	-	-
1954-55	7.059	10.654	2.057	196	-	-
1955-56	12.671	13.957	2.251	385	-	-
1956-57	12.257	14.511	2.610	645	-	67
1957-58	13.434	13.024	2.827	919	-	183
1958-59	14.423	15.044	2.894	1093	32	315
1959-60	14.838	19.459	2.798	1.113	224	573

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılında ilkokul öğretmenleri Şehir Öğretmen Okulları ile Köy Enstitüleri'nden yetiştirilmekteydi. Şehir Öğretmen Okulları'nın programları uzun yıllardan beri ele alınmamış, Köy Enstitüleri programları ise ihtiyaca cevap verir bir hâle getirilememişlerdir. Ayrıca her iki kurumun programlarında esaslı ayrılıkların görülmesi önemli bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Özkan, 2008). Bunun üzerine hükümet, ilkokullarda tek kaynaktan öğretmen yetiştirmek için bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Bu tasarı ile öğretmen yetiştiren her kurum "Öğretmen Okulu" adını alacaktır.

17 Nisan 1940 tarihli yasayla kurulmuş olan Köy Enstitüleri üzerinde en çok tartışılan eğitim kurumları arasında yer almaktadır. Bu kurumlar zamanla yaygınlaşmış 1948 yılında sayıları 21'i bulmuştur. Akyüz'e göre; Köy Enstitüleri'nin kuruluş amacı, özellikle köylerde yaygın olan bilgisizlikle mücadele etmek, bunu yaparken köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim kanalıyla düzenlemeler, gelişmeler sağlamaktır. Bu okullar ilkokuldan sonra beş yıl eğitim vermektedirler ve programlarında kültür dersleri, ziraat dersleri ve teknik dersler bulunmaktadır. Demokrat Parti iktidarı sırasında 1952–1953 ders yılından itibaren bu okullar bilgi derslerine yöneltilmiş, Şubat 1954'te ise ilk öğretmen Okulları ile birleştirilmişlerdir. "Hem öğretmen, hem ziraatçı ve sanatkâr yetiştirmenin mümkün olmayacağı ve öğretmenin çalışmasını bu şekilde bölmenin okulun zararına olduğu" gerekçe olarak gösterilmiştir (Akyüz, 2010). Bu tarihe kadar 17.341 öğretmen ve 1348 sağlık memuru bu okullardan mezun olmuştur (Güven, 2009).

1982 yılında yapılan düzenlemeye kadar ortaokullardaki öğretmen ihtiyacı üç yıllık eğitim enstitülerinden karşılanmıştır. 1940'lı yılların sonlarında Gazi Eğitim Enstitüsü'nün kapasitesinin ülkenin ortaokul öğretmeni ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğu anlaşılınca, yeni eğitim enstitüleri açılmaya başlamıştır. Bu enstitülerin kurulmasında, ortaokulların hızla şehir ve kasabalara yayılması yönünde halktan gelen istekler önemli rol oynamıştır. 1959–1960 öğretim yılında, Buca'da bir eğitim enstitüsünün açılmasıyla sayıları beşe çıkan bu kurumlar fen ve edebiyat bölümleri altında ortaokul derslerini verecek öğretmenleri yetiştirme görevini üstlenmişlerdir.

Tablo 7: DP. Döneminde İlkokullardaki Öğretmen Sayısında Görülen Gelişmeler

Yıllar	Şehir		Köy	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1950-51	4890	5743	21590	2630
1951-52	5115	5924	21702	2801
1952-53	5582	6254	21741	2952
1953-54	5793	6574	21538	2962
1954-55	6547	7208	22466	2722
1955-56	7494	7728	23290	2551
1956-57	8555	8184	24321	2458
1957-58	9688	8806	25075	2592
1958-59	10896	9282	25924	2433
1959-60	12390	9776	27854	2715

Kaynak: (Özkan, 2008).

1950–1960 yılları arasında liselere öğretmen yetiştirmede aktif rol oynayan kurum Yüksek Öğretmen Okullarıdır. 50'li yılların ortalarına kadar İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu lise öğretmeni yetiştiren tek kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu alandaki gereksinimin karşılanamaması üzerine Demokrat Parti Hükümeti tarafından 1959 yılında Ankara'da bir yüksek öğretmen okulu daha açılmıştır (Güven, 2010).

Demokrat Parti'nin Eğitim Kültür Politikasına Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri

Her ne kadar Osmanlı Devleti zamanında da benzer uygulamalar görülsede, sistemli bir şekilde yabancı uzmanların Türk eğitim sistemi hakkındaki raporlarından istifade etme ve eğitimi buna göre şekillendirme Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri kullanılan bir stratejidir. (Akyüz; 2009) Söz konusu strateji için farklı görüşler öne sürülsede yaygın olanı yabancı uzmanların Türk eğitiminin çağdaşlaşma süreci içindeki etkenlerden biri olduğudur. 1950–1960 döneminde ise, eğitim alanında yenilikler yapılmaya çalışılırken ABD ile yoğun ilişkiler içerisine girilmiştir. Çağrılan yabancı uzmanların hemen hepsi ABD'li eğitimcilerdir. Bu eğitimciler Türkiye'de incelemeler yapmışlar ve sahaları ile ilgili raporlar hazırlamışlardır. Hazırlanan bu raporlara göre ülkemizdeki eğitim sisteminde düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 1952–1953 öğretim yılında Öğretmen Okulları ile Köy Enstitüleri'nin öğretim programlarının birleştirilip, değiştirilmesi ve pedagoji derslerinin koyulması gibi uygulamalar Uzman Kate Wolferd'in raporundaki tavsiyelerine dayanmaktadır (Ergün, 1990).

Şahin (1997), uzman raporlarının etkilerine değindiği çalışmasında Beals'in yaptığı çalışmaların Türk eğitim sistemi içerisinde rehberlik anlayışının yerleşmesinde en önemli faktör olduğunu iddia etmektedir. Uzmanların ileri sürdükleri görüşlerin yerinde uygulanmasını görmek için birçok Türk eğitimci ve eğitim yöneticisi de ABD'ye inceleme gezilerine gitmişlerdir. Bu trafik, ülkeye yeni kavramlar ve projeler taşımıştır. "Program geliştirme", "beslenme eğitimi", "deneme lisesi" ve "fen lisesi" bunlardan bazılarıdır.

Tablo 8: DP. Döneminde Ortaokullardaki Öğrenci ve Öğretmen Sayısında Görülen Gelişmeler

Yıllar	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	Erkek	Kız	Erkek	Bayan
1950-51	50.262	17.925	2437	2091
1951-52	55.728	19.033	2572	2157
1952-53	61.802	21.163	2727	2294
1953-54	68.053	24.286	2904	2407
1954-55	82.114	29.782	3160	2534
1955-56	97.576	35.641	3647	2738
1956-57	119.249	37.695	4403	2893
1957-58	143.403	50.327	5325	3224
1958-59	164.657	57.968	6393	3465
1959-60	190.865	64.101	7267	3710

Kaynak: (Özkan, 2008).

Tablo 9: DP. Döneminde Liselerdeki Öğrenci ve Öğretmen Sayısında Görülen Gelişmeler

Yıllar	Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	Erkek	Kız	Erkek	Bayan
1950-51	15.335	3.687	1120	834
1951-52	15.269	3.898	1154	891
1952-53	20.085	5.181	1204	957
1953-54	21.958	5.609	1205	1029
1954-55	24.769	6.545	1395	1207
1955-56	22.536	6.675	1302	1174
1956-57	24.952	8.013	1362	1161
1957-58	29.217	9.540	1524	1362
1958-59	33.897	11.608	1843	1584
1959-60	41.484	13.378	2120	1740

Kaynak: (Özkan, 2008).

SONUÇ

1950–1960 yılları arasında çok partili yaşama geçilmesi, hayatın her alanda olduğu gibi eğitim alanında da önemli değişikliklerle yol açmıştır. Köy enstitülerinin kaldırılması ve yeni üniversitelerin açılması gibi önemli reformların, Türk eğitim tarihinin göz ardı edilemeyecek köşe taşlarından birkaçı oldukları ve Menderes Dönemi, toplumun farklı ideolojik görüşlerine sahip kesimlerince, siyah ile beyaz misali yorumlanıp değerlendirilse de, eğitim alanındaki sayısal ifadelerle bakıldığında ciddi atılımların yapıldığı şüphesizdir.

1940'lı yıllarda genel bütçeden Millî Eğitim'e ayrılan pay %6–7 civarında iken, Menderes Hükümeti'nin askeri darbe ile görevden uzaklaştırıldığı 1960 senesinde, bu oran iki kat artarak %13'ün üzerine çıkmıştır. Bu değerler, eğitim faaliyetlerine verilen önemin bu dönemde daha da arttığının bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y. (2010). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2010*, Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908–2002*, Ankara: İmge Yayınları.
- Ceylan, S. (2008). Demokrat Parti Döneminde Üniversite Eğitimi (1950–1960), *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Çavdar, T. (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Edis, B. (1954). *İlköğretim Düsturu*, İstanbul.
- Ekinci, Y. (1994). *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Millî Eğitim (1920–1994)*, Ankara: Takışık Web Ofset.

- Ergün, M. (1990). Türk Eğitim Sisteminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.17, s. 453–457, Ankara.
- Eroğul, C. (1970). *Demokrat Parti İdeolojisi ve Tarihi*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Ertan, T. F. (2004). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Siyaset Kitabevi.
- Güler, A. (1991). Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformlarında Üniversitenin Amaç ve Fonksiyonları Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme, *İ. Eğitim Kongresi Bildirileri*, (25–26–27 Kasım), İzmir.
- Gümüş, M. (2006). 1950–1960 Arası Türk Dış Politikası, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Güven, İ. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Naturel Yayınları.
- Güzel, E. C. (2006). Türkiye'de 1950–1960 Arasında Kültür Politikaları ve Müzelere Etkileri, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karahanoglu, I. (2007). 1950–1970 Yılları Arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşturulmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasi, Kültürel Etkiler ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, E. (2008). Demokrat Parti Dönemi Millî Eğitim Politikası (1950–1960); *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Maarif Vekâleti Çalışma Esasları Komisyon Raporları (1991a)*. Beşinci Milli Eğitim Şurası 5–14 Şubat 1953, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Maarif Vekâleti Çalışma Esasları Komisyon Raporları (1991b)*. Altıncı Milli Eğitim Şurası 18–23 Mart 1957, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Hareketleri 1923–1966 (2011). Cumhuriyet Döneminde Resmi ve Özel Ortaokullardaki Sayısal Gelişmeler, *Devlet İstatistik Enstitüsü (www.tuik.gov.tr)*, Ankara
- Öçal, T. (2005). *Türkiye Ekonomisi*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Özkan, S. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, H. (2000). *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Şahin, İ. (1997). Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim-Kültür Politikaları (1950–1960), *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1951). *Zabit ve Tutanak Dergisi*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.
- Tokgöz, E. (1999). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914–1999)*, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Tuna, Y. (2003). Kalkınma Planlarında Yükseköğretim, *Millî Eğitim Dergisi*, Güz, S:160, Ankara.
- Tunakaya, T. Z. (1995). *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İstanbul: Arda Yayınları.
- Wikipedi Özgür Ansiklopedi (2010). İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye, Erişim: tr.wikipedia.org, 23.03.2010, 12.01.
- Wikipedi Özgür Ansiklopedi (2010b), Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye_Cumhuriyeti_Millî_Eğitim_Bakanları_listesi, 30.03.2010, 13.42.